

Διαγώνισμα στην Πολιτεία (12 – 13) Απαντήσεις Ερωτήσεων

Με ποια εκφραστικά μέσα περιγράφει ο Σωκράτης την κατάκτηση του Αγαθού από τους απελεύθερους δεσμώτες – υποψήφιους φιλοσόφους. Τι πετυχαίνει με αυτά;

«ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι»

- *ἀναβῆναι ... τὴν ἀνάβασιν, ... ἀναβάντες*: **ετυμολογικό** σχῆμα (ἢ παρονομασίας ἢ παρήχησης): ο Πλάτωνας χρησιμοποιεῖ τρεῖς διαφορετικούς γραμματικούς ὀρους με κοινὴ ετυμολογικὴ ρίζα· μάλιστα χρησιμοποιεῖ καὶ σύστοιχη σύνταξη (*ἀναβῆναι ... τὴν ἀνάβασιν*). Ασφαλῶς με τὸ σχῆμα αὐτὸ θέλει νὰ ἐμφάνει τὴν ἀνοδικὴ πορεία τῶν φιλοσόφων πρὸς τὸ Αγαθὸ. Μάλιστα καὶ οἱ τρεῖς ὀροι, ὅπως συνῆθιζε ὁ Πλάτωνας γιὰ νὰ περιγράψει τὴν κατάκτηση τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας, χρησιμοποιοῦνται **μεταφορικά**, μέσα στα πλαίσια τῆς **εἰκονοποιίας** καὶ τῆς σκηνογραφίας τῆς **ἀλληγορίας** τοῦ σπηλαίου (ἡ ἀνοδος τῶν ἐλευθερωμένων δεσμωτῶν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς σπηλιάς στο στόμιό τῆς καὶ στο φῶς τοῦ ἡλίου). Στόχος τοῦ Πλάτωνα εἶναι ἀπὸ τὴ μία νὰ τονίσῃ τὴν υψηλὴ θέση τοῦ Αγαθοῦ, τὴ μεγάλη του σημασία αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζει «μέγιστον μάθημα», καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ παρουσιάσῃ με εἰκονικὴ παραστατικὴ τὴ δυσκολία ποὺ παρουσιάζει ἡ πορεία γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ Αγαθοῦ.
- *ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι*: σχῆμα **πρωθύστερο** (παρουσιάζονται με ἀντίστροφη σειρά οἱ ἐνέργειες). Με τὸ σχῆμα αὐτὸ οἱ δύο ρηματικοὶ τύποι ποὺ περιγράφουν τὴν ὄραση τοῦ ἀγαθοῦ (*ἰδεῖν ... ἴδωσι*: ἐπανάληψη ρηματικοῦ τύπου) περιβάλλουν τοὺς τρεῖς τύπους ποὺ περιγράφουν τὴν προσπάθεια ἀφίξης σὲ αὐτό. Ἐτσι ἀπὸ τὴ μία ἐμφαίνεται ὁ στόχος τῆς προσπάθειας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τονίζεται ἡ καταξίωσή τῆς με τὴν ἐπίτευξη τῆς προσπάθειας. Φαίνεται λοιπὸν, ὅπως ἄλλωστε δείχνει καὶ τὸ ἀπαρέμφατο *ἀφικέσθαι* πῶς ἡ προσέγγιση τοῦ Αγαθοῦ εἶναι μιὰ ἐπίπονη προσπάθεια, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ εὐοδωθεῖ, εἶναι ἐφικτή.
- Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ τὸ **πολυσύνδετο** σχῆμα (*ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι ...*) με τὸ ὁποῖο παρουσιάζεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἐνεργειῶν, ἡ ἐνταση καὶ ὁ ζήλος ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἐπίτευξή τους.

Πώς θεμελιώνει ο Σωκράτης τη θέση του ότι είναι δίκαιος ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων να ασχοληθούν με τη διακυβέρνηση της πολιτείας;

- Ο Σωκράτης θεωρεί πως οι φιλόσοφοι είναι υποχρεωμένοι να ασχοληθούν με τη διακυβέρνηση της πόλης, επειδή είναι οι μόνοι που είναι ικανοί γι αυτό: είναι οι βέλτιστες φύσεις που με την κατάλληλη παιδεία μπορούν να γνωρίσουν το αγαθό και να το κατακτήσουν. Άρα αυτοί μπορούν να καθοδηγήσουν τους υπόλοιπους συμπολίτες τους στο Αγαθό, να προσφέρουν δηλαδή «τήν ὠφελίαν ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὤσιν ὠφελεῖν». Άλλωστε η σοφία και το ἦθος τους δε θα τους επιτρέψει να εγκαταλείψουν τη διακυβέρνηση της πόλης στους φαύλους, οι οποίοι είναι ανίκανοι εξαιτίας της άγνοιας, της φιλοδοξίας και της πλεονεξίας τους. Τον εξαναγκασμό αυτό τον επιβάλλει η λογική και το αίσθημα ευθύνης.
- Πρωτίστως όμως οι φιλόσοφοι έχουν ηθικό χρέος απέναντι στην πολιτεία που τους μεγάλωσε, τους ανέθρεψε και τους παρείχε την κατάλληλη παιδεία, προκειμένου να φτάσουν στο Αγαθό, να της ανταποδώσουν το ωφέλημα αναλαμβάνοντας τον ρόλο για τον οποίο τους προορίζει αυτή, τη διακυβέρνησή της. «αὐτὸς ἐμποίων τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὄπη ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως»: ο προσωποποιημένος Νόμος διαμορφώνει (ἐμποίων) ασφαλώς με την παιδεία ἄνδρες με τέτοιες γνώσεις και ἦθος, που δεν μπορεί να τους αφήνει να ιδιωτεύουν αλλά τους αξιοποιεῖ στο ἔπακρο για να πετύχει τη συνοχή της πόλης. Είναι χαρακτηριστική και η μετοχή ἐμποίων και ο εμπρόθετος ἐν τῇ πόλει που με την επανάληψη της πρόθεσης ἐν ἐμφαίνει την εσωτερική παιδαγωγική διεργασία, είναι χαρακτηριστικό το σχῆμα ἄρσης και θέσης που δεν αφήνει περιθώρια για τον στόχο αυτής της διεργασίας, είναι χαρακτηριστικό το σύνθετο ρῆμα καταχρῆται, είναι, τέλος, χαρακτηριστική η επανάληψη της οριστικής αντωνυμίας αὐτὸς ... αὐτὸς, που αποδεικνύει πως αὐτὸς που παρέχει το πρόγραμμα της παιδείας ἔχει το αναφαίρετο δικαίωμα να καρπωθεῖ το προϊόν της.
- Οι φιλόσοφοι, ἀρέσκονται εὐλόγως στη νηφαλιότητα και τη δημιουργικότητα των πνευματικῶν τους ἀναζητήσεων που τους ἐπιφέρουν εὐτυχία ολοκληρωμένη. Γι αυτό και ο Γλαύκωνας ἐνίσταται στον εξαναγκασμό των φιλοσόφων να ἐμπλακούν στην πολιτική ζωή με ὅλα τα ἀρνητικά που αὐτὴ ἐπιφέρει (δυσκολίες, χλευασμούς ...). Ο Σωκράτης ὡστόσο θεωρεῖ πως οι φιλόσοφοι πρέπει να θυσιάσουν ἢ τουλάχιστον να μετριάσουν την ἀτομική τους εὐτυχία, προκειμένου να ἐξυπηρετήσουν την εὐτυχία του συνόλου. Κατὰ τον Πλάτωνα ὅλοι χρειάζεται να συνδράμουν στο συλλογικό καλὸ προσφέροντας αὐτό που ἀποτελεῖ τὸ ἔργο τους (δικαιοσύνη), προκειμένου να ἐξασφαλιστεῖ ἡ συνοχή των τάξεων, ἡ ἀρμονία και ἡ εὐτυχία της ἰδανικῆς του πολιτείας.

Το ἐπιχείρημα αὐτὸ του Σωκράτη – Πλάτωνα ἀσφαλώς, ἐτσι τουλάχιστον ὅπως το διατυπώνει, δεν στηρίζεται στην ὀρθή λογική ἀλλὰ σε μια δεοντολογία, ἡ ὁποία μάλιστα ἀπορρέει ἀπὸ στόχους που δεν προκύπτουν ἀπὸ τους ἴδιους τους φιλοσόφους ἀλλὰ ἐξω και πᾶνω ἀπὸ αὐτοῦς· οὗτοι οὗτοι καθορίζονται και ἐπιβάλλονται ἀπὸ μια ἀνώτατη ἀρχή (τους ἰδρυτὲς της πολιτείας) χωρὶς ἀνάδειξη, οὔτε ἐλεγχο, οὔτε ἀπόδοση εὐθυνῶν, ἀρα σε μια ἀρχή αὐταρχική και ὀλοκληρωτική θα μπορούσε να ἰσχυριστεῖ κάποιος. Ὀλοκληρωτική ἐξᾴλλου μπορεῖ να θεωρηθεῖ ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ εὐδαιμονία του κράτους μπορεῖ να εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ ἀθροισμα της μέτριας εὐτυχίας ἢ μέτριας δυστυχίας των υπηκόων του. Παρόμοια κριτική εἶχε ἀσκήσει και ὁ (ἀριστοκρατικός) Ἀριστοτέλης. Ο Πλάτωνας ὁμως θεωρεῖ εὐτυχία να προσφέρει κανεὶς εὐτυχία στον ἄλλο. Εξᾴλλου ὀραματίζεται μια ἰδανική πολιτεία κινούμενος ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο της σύγχρονης του πολιτικῆς κατάστασης και ἀπὸ την προσωπική του ἀποτυχία να την ἐπηρεάσει. Εἶχε, ὅπως και να ἴναι, ἀγαθὲς προθέσεις.

Η λειτουργία του νόμου στην ενότητα 13 της Πολιτείας και στην ενότητα 7 του Πρωταγόρα:

- Και στα δυο κείμενα τονίζεται ο εξαναγκαστικός χαρακτήρας των νόμων. Ο προσωποποιημένος νόμος στην πολιτεία αναγκάζει τους πολίτες να επιδιώξουν την ευτυχία του συνόλου παρέχοντας τη συνδρομή τους προς την ωφέλειά του (« ποιῶν μεταδιδόναι ...»). Για να πετύχει τη συνοχή και την αρμονία του συνόλου χρησιμοποιεί και τη βία, προορισμένη, βέβαια, κυρίως για το «άπειρον παιδείας ὄχλον». Άλλωστε, εκβιάζει τα αποτελέσματα της παιδείας που παρέχει εφόσον «καταχρήται» αυτούς που την προσέλαβαν. Παρόμοια και στον Πρωταγόρα οι νόμοι, ως κύριο μέσο της πόλης να πετύχει τη συνύπαρξη των πολιτών, τους αναγκάζει να συμμορφωθούν στις επιταγές τους, ενώ διαφορετικά προβλέπουν κυρώσεις.
- Είναι χαρακτηριστικό ότι δε ορίζει μόνο ο Σωκράτης ότι ο Νόμος δεν αφήνει τους πολίτες της ιδανικής του πολιτείας να πορεύονται ανάλογα με τους δικούς τους στόχους («οὐχ ἴνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπη ἕκαστος βούλεται»), αλλά και ο Πρωταγόρας στον ομώνυμο διάλογο. Πράγματι ο υποστηρικτής του «άνθρωπος μέτρον» δεν θεωρεί ότι μπορεί κάποιος να ιδιωτεύει μέσα στην πόλη, αλλά θεωρεί αναγκαίο να υποτάσσει την ατομικότητά του στη συλλογικότητα, την ατομική βούληση στη συλλογική βούληση.
- Τόσο στην Πολιτεία όσο και στον Πρωταγόρα ο νόμος επιβάλλεται σε όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως τάξεως. Στην Πολιτεία («ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν») ὅλοι ανεξαιρέτως πρέπει να συνεισφέρουν στο καλό του συνόλου σύμφωνα με τον Νόμο, ενώ στον Πρωταγόρα οι νόμοι αφορούν και αυτούς που έχουν κάποιο αξίωμα και αυτούς που ἀρχονται.
- Και στα δυο κείμενα διακρίνεται ο ρόλος της παιδείας. Στην Πολιτεία η παιδεία, που με επιμέλεια και μακρόχρονη προσπάθεια αποκτούν οι φιλόσοφοι, είναι αυτή που τους δεσμεύει ηθικά απέναντι στην πόλη. Στον Πρωταγόρα η ευνομούμενη πόλη αποτελεί το πεδίο της δοκιμασίας της προγενέστερης παιδείας των πολιτών (στο σπίτι και στο σχολείο), ενώ συνιστά και το αξιολογικό πρότυπο της συνολικής παιδευτικής διαδικασίας. Γι αυτό και η υποταγή στους νόμους, όπως και οι κυρώσεις που επιβάλλει η παραβίασή τους έχει παιδευτικό χαρακτήρα.
- Εδώ εντοπίζεται και η βασική διαφορά: στην Πολιτεία το περιεχόμενο της παιδείας ορίζεται από τους ιδρυτές της, ενώ τα αποτελέσματά της διεκδικούνται με τρόπο εκβιαστικό. Στον Πρωταγόρα, αντίθετα, ο παιδαγωγικός χαρακτήρας των νόμων είναι αυτός που κυριαρχεί. Ακόμα και οι κυρώσεις – ευθύνες, παρά τον εξαναγκαστικό χαρακτήρα τους έχουν στόχο την ευθυγράμμιση στο κοινά αποδεκτό ως ορθό.
- Στην Πολιτεία ο νόμος 3ο Λύκειο Ευόσμου προσωποποιείται για εμφανίζεται ως απόλυτος ρυθμιστής της ζωής των υπηκόων. Πίσω του έντεχνα κρύβεται μια αρχή αυθαίρετη, αυταρχική, ανεξέλεγκτη και ανεύθυνη: οι ιδρυτές της πολιτείας (στοιχεία αυταρχισμού και ολοκληρωτισμού). Στον Πρωταγόρα οι νόμοι (σε πληθυντικό αριθμό, γιατί είναι πολλοί και μεταβάλλονται ανάλογα με την ανάγκες της πόλης) αποτελούν τα εργαλεία της πόλης, δηλαδή του συνόλου των πολιτών και του κοινωνικοκρατικού οργανισμού που συγκροτούν. Η πόλη προσωποποιείται, γιατί αυτή έχει τον κυρίαρχο ρόλο. Οι νόμοι πάλι εμφανίζονται ως δημιουργήματα «καλών και παλαιών νομοθετών», δηλαδή νομοθετών που αξία τους έχει γίνει αποδεκτή και δοκιμάζεται μέσα στον χρόνο. Άρα οι νόμοι χρωστούν τη γέννησή τους στην συναπόφαση και το κύρος τους στην συναποδοχή τους από τους πολίτες, τα μέλη της πόλης, σύμφωνα με τις δημοκρατικές αρχές του Πρωταγόρα.